

AJUNTAMENT DE LES BORGES DEL CAMP

**III Premi Literari Sant Jordi
1992**

PREMI ASSAIG

**Els ocells rapinyaires
a Les Borges del Camp**

**de
Santi Borràs Martorell**

ELS OCELLS RAPINYAIRES A LES BORGES DEL CAMP

Durant el darrer any hem dedicat bona part del temps a l'ornitologia, al fascinant món dels ocells. Les zones on hem fat sortides són majoritàriament al voltant de les Borges. Del centenar llarg d'espècies de les quals hem recollit informació (de camp, documental, verbal, històrica...), hem escollit els rapinyaires, diürns i nocturns, per far una reelaboració, concretant els aspectes més destacables sobre la seva presència, les possibilitats de nidificació i les informacions pretèrites facilitades per aquelles persones amb les quals hem parlat del terra.

No és per tant un treball exhaustiu. Ni molt menys! Caldrà, encara, fer moltes prospeccions per establir realment les possibilitats de cria de les espècies que anomenem. Caldrà anar a veure molts més pagesos, caçadors, excursionistes... per a tenir dades més fidedignes sobre l'estatus d'aquestes aus, sans dubte les més espectaculars, les més envejades, les més perseguides (dissortadament encara avui, tot i set espècies protegides), les més necessàries per l'equilibri ecològic, les més escasses i les que més bé indiquen el grau de conservació d'un medi, en aquest cas, el Terme Municipal de Les Borges del Camp.

ÀGUILA MARCENCA (*Circaetus gallicus*)

Es el rapinyaire que més vegades hem pogut observar a les Borges. Les muntanyes dels Pedrets i els Codolars afavoreixen la formació de corrents tèrmiques ascendents (sobretot perquè la seva orientació E-O barra el pas a l'aire calent que es desplaça, en escalfar el sol, des de la plana del Camp -S- vers la Serralada Litoral - N -, Muntanyes de Prades), les quals son aprofitades per aquest i molts altres ocells en els seus desplaçaments, tant migratoris com de recerca de menjar. Val a dir també que després de la desaparició de la massa vegetal arbòria d'aquests turons (incendis de 1986), les àguiles poden explorar i cagar amb molta més facilitat, que quan hi havia bona, els rèptils, amfibis i petits ocells que hi habiten, part majoritària de la seva dieta.

La marcenca és estival, arriba durant el març -d'aquí ve el seu nom - i marxa als quarters d'hivernada pel setembre. L'observació més primerenca vam fer-la el 28/3/191 als Pedrets. El fat de no set present durant l'època legal de cacera fa que sigui l'únic rapinyaire del qual n'augmenta la població (1,2,5).

Anys enrera, era considerada escassa (1), la qual cosa fa entendre que sigui desconeguda per aquells borgencs que si que ens hem donat clam. referència de moltes altres espècies d'aquest recull.

Actualment cria a les Muntanyes de Prades (4), tot i que a (2) no és considerada ni com de cria probable a cap de les quadricules corresponents a aquesta serralada.

ESPARVER VULGAR (*Accipiter nissus*)

Amb el nom d'Esparver s'identifica popularment el Xoríguer comú (*Falco tinnunculus*).

Aquest últim és molt més abundant a la plana, i és difícil de distingir de l'Esparver (*Accipiter nissus*), qua només ocupa zones boscoses de muntanya.

En les nostres sortides al camp vam poder observar un exemplar el 2919191 sobrevolant la zona dels Pedrets i les Vans. Nidifica a les muntanyes de Prades (4). Es considerada una espècie en regressió i molt escassa (4).

ALIGOT CUMÚ (*Butea buteo*)

Tot í ser dels rapinyaires grossos més freqüents a la plana del Camp (1), no n'hem pogut veure cap al terme de les Borges, ni als voltants. El seu vol, pesat í mandrós, és conegut i identificat pels pagesos borgencs, per la qual cosa podem considerar que era més abundant en temps passats. Una de les persones entrevistades va anomenar-lo "burot" .

ÀGUILA DAURADA (*Aquila chrysaetos*)

Es l'àguila per excel·lència. A mitjans dels anys vuitanta, un exemplar ferit va ser trobat a les Valls; en tingueren cura, durant un parell de dies, en un domicili particular fins que les gestions amb la Protectorats dels Animals de Reus arribaren a bon terme i se' n feren càrrec. Desconeixem més detalls, tanmateix sabem que la zona més propera a les Borges on cria és situada a l' interior de les Muntanyes de Prades (1,4) í a Montsant.

En les nostres sortides al camp durant el darrer any no hem pogut deixar constància de la seva presència accidental als voltants de les Borges. En les entrevistes que hem tingut amb pagesos i caçadors tampoc ens ha estat citada.

Màrius Domingo ens dóna la xifra de 4 parelles sedentàries en les altres comarques del Camp(1).

ÀGUILA CUABARRADA (*Hieratus fasciatus*)

Es l'àguila sedentària més abundant a les nostres comarques. Un dels últims censos fets a nivell estatal (3) situa la "província" de Tarragona, amb 43-47 parelles (60-67 són el total del Principat), en tercer lloc , després d' Almeria (55-72) i Màlaga (SO-58).

A les altres comarques del Camp hi havien localitzades 10 parelles el 1982 (1).

Es coneguda pels pagesos i caçadors de les Gorges que l' anomenen "àguila perdiguera" , per clam referència a la seva dieta. De les altres observacions que n'hem fat al terme de les Borges, en dues ocasions (1916191 i 7111191) vam poder veure ambdós membres de la parella junts, sobrevolant la punts més meridional dels Codolars. L' ultra va ser un individu sot a les Costes (27111191).

Tenim referències que se n'ha carat, com a mínim, un exemplar, al Vedat, als anys seixanta, el qual fou descobert perquè es barallava sorollosament amb un Corb (*Corvus corax* j. Niu a les muntanyes de Prades (1,2,4) i hem localitzat alguns nius buits als cingles d'Arboli-Castillejos-La Mussara, a 5 km. escassos, en línia recta, de les Borges.

FALCÓ MOSTATXUT (*Falco subbuteo*)

Es conegut per la gent del camp; el descriuen "com un Esparver però més prim". Segurament era mes abundant ja que ens hem donat referències que anys enrera, de tant en tant, se' n veien per les Borges. Nosaltres no n'hem pogut observar cap al Terme, tot i que probablement n'ia a prop (2,4).

Es estival, arriba durant l' abril i marxa a finals de setembre (2).

Com tots els altres falcons aquest tampoc construeix el niu. Aprofita el d' altres ocells entre els quals hi ha la Garsa (*Pica pica*), -ocell que mereix un estudi a banda d' aquest, però del gust en volem far uns incisos: is Societat de Capadors de les Borges del Camp va obtenir, prèvia sol·licitud, un permís de la Generalitat per a matar garses, a mitjans de juny de 1991, i a més de matar-les al vol¹ també van dedicar-se a escopetejar qualsevol niu que s' hi assemblés².

El Cucut reial (*Clamator glandarius*) possiblement també se la va carregar, doncs parasita quasi exclusivament els nius de pares (1,2,5). El Xot (*Otus scops*) també aprofita nius vells d' aquest còrvid per niar (5). En disminuir els seus predadors naturals és perfectament normal que augmenti la població de garses (1)-.

XURIGUER COMU (*Falco tinnunculus*)

Dins la família dels falcons, el Xoriguer és el representat més estès i abundant.

El seu nom popular és "Esparver" , i és molt conegut, tant pels caçadors com pels pagesos de les Borges, els quals manifesten haver presenciat diverses vegades el seu típic vol de cacera, quan es queda aturat enlaire, batent fort les ales i obrint la cua: "fer l' aleta" .

Es té constància de que, no fa pas masses anys, niaven al campanar de l' Església i a mas d' en Vernis. Sembla ser que durant els anys que l' Ermita va restar mig enrunada (1939-1954) també hi van niar. En les nostres prospeccions no hem trobat cap rastre que pugui indicar-nos que actualment nidifica al terme.

També sabem que ha estat carat diverses vegades a les Borges, per tai de "naturalitzar-lo" i posar-lo al prestatge del televisor. Segurament aquest és el motiu de la seva desaparició com a nidificador a casa nostra. Es anotada la seva disminució, també per aquesta causa, a partir dels anys 70 a la comarca del Baix Camp (5). Tot i així, encara se' n veu algun exemplar, a causa dels moviments estacionals (1), per les parts més altes del terme: les Costes, els Codolars, els Pedrets i les Valls.

Últimament (gener-febrer de 1992) hem observat varies vegades un exemplar que es posa en els filats del telèfon i en les torres d' electra prop de mes d' en Compte. Caldrà fer un seguiment més exhaustiu per veure sí realment s' acaba establint alguna parella a les Borges. Tant de bo!

¹ Els permisos per matar garses s' atorguen perquè aquesta espècie és considerada perjudicial i en excessiva expansió. Tanmateix, es prohibeix expressament disparar als nius.

² Costa molt entendre el neguit de molls escopetejaries que, aprofitant qualsevol excusa, surten al camp per disparar a la primera cosa que es mogui. La gestió que esta duent a terme la Societat de Caçadors de la Villa és, si més no, ridícula. .. " Ultra l' esbargiment que representa per a llurs associats la pràctica de la caça, una de les seves finalitats, naturalment amb fins interessats, es la repoblació de les espècies la persecució de les quals, en temps de caga, es posa en perill d' extinció... (9). Tan de bo que repoblessin totes aquelles espècies que posen en perill d' extinció.

ÒLIBA (*Tyto alba*).

Aquest rapinyaire nocturn, típic protagonista de misteris i sorolls esgarrifosos en nits de lluna plena, no ha pogut ser observat, ni n'hem localitzat cap rastre a les Borges.

Es tenen diverses referències sobre la seva nidificació segura al campanar de la vila, però no hem trobat cap senyal que ens indiqui que segueix fent-ho.

Es un ocell conegut per la gent del camp, i anomenat invariablement "òliba" i "òbila". La seva presència està lligada als hàbitats humans, i tenir-ne una a prop significa tenir cada dia cinc ratolins menys (1). Zones molt properes a les Borges són de cria segura (2).

Una millor prospecció en golfes de masos, granges, edificis vells, . . . , ens donaria alguna dada més sobre la seva nidificació a casa nostra, per la qual cosa no descartem aquesta possibilitat.

XUT (*Otus cops*).

El "xut" o "xup", tat i com se l'anomena a les Gorges, és el rapinyaire nocturn més petit d'Europa. El seu cant monòton i repetitiu pot escoltar-se fàcilment durant les nits caloroses de l'estiu -la seva presència a casa nostra és estival; arriben majoritàriament al marc i marxen durant el setembre (5)- arreu del terme, i encara més als voltants del poble.

N'hem sentit durant moltes nits seguides -estiu de 1991- als plàtans del Camí de l'Estació i als jardins de la Torre Sans i de cal Dasca. Els seus hàbits nocturns, la mida petita i la discreció extrema fa que en sigui difícil l'observació visual. Cal no confondre el seu cant amb el del Tótil (*Alytes obstetricans*) (1).

La seva nidificació a les Borges podem considerar-la segura.

DUC (*Bubo bubo*).

El rapinyaire més gran d'Europa també s'ha deixat veure per les Borges. Concretament el 511191 en una excursió matinal per les Vans ens va sorprendre la seva fugida sobtada de dalt d'un gran pi que no s'havia cremat l'any 86. Posteriorment vam recollir una egagròpila quasi sencera i diverses restes de menjar -sobretot cranis de conill (7)- en dues pedreres abandonades dels Pedrets.

El fet que no fuig, en cas de perill, fins a l'últim instant i el seu costum d'aparellar-se a mig hivern fa que sigui conegut pels caçadors i gent del camp, que l'anomenen "bubo" i "dugo".

Hi ha algunes referències sobre la seva presència pretèrita al Vedat. Tot i haver-lo observat, ocasionalment, en època de Zel no podem, de moment, considerar-lo com a nidificador al terme de les Borges, però sí que ha de fer-ho ben a prop.

MUSSOL COMÚ (*Athene noctua*).

La "sibeca" és el rapinyaire nocturn més conegut a les Borges. La gent del camp, més que els caçadors, en coneixen perfectament els seus hàbits, el seu cant (xut!, mieuc!, xau-xau!) i fins i tot la manera com caçar-los.

Els mussols joves abandonen els pares a finals d'estiu. Es llavors, durant la lluna vella de setembre, que se'ls atrapava, al vespre o a la matinada, preferentment en planes desarbrades.

Així m'ho explicà un pagès de soca-rel: "fent sonar un reclam construït prèviament amb canya, aquests joves inexperts se'ns acostaven, tot posant-se als diferents punts enlairats a prop nostre, on abans havien posat el vesc.

Se'n podien caçar fins a mitja dotzena en una jornada. Tanmateix, els adults, que s'adonaven del parany, avisaven els joves, tot picant-los perquè no hi anessin. També practicàvem una aura modalitat de cetera. Prèviament calia agafar un poll just sortit de l'ou, donar-li aliment fins a fer-lo Bran i domesticar-lo. En ser adult se'l prenien al camp i es deixava lligat, amb una corda a la pota, en una pedra. Llavors calia amagar-se i anar lo xiulant. Així es posava a *fer comèdia*, obrint i tancant els ulls, aixecant el cap, . . . , amb la qual cosa atreïa altres moixonets, que es posaven, incògnits, pels voltants a veure què passava. Si s'havien posat uns polígons envescats en els voltants, en els llocs on previsiblement s'anirien deixant anar aquests espectadors innocents, es feia una bona cacera. "

En les nostres observacions n'hem vist algun prop del barranc dels Horts on creua la carretera d'Alforja. És quasi segur un nidificant habitual en forats naturals i construccions humanes a les Borges.

És molt sedentari; normalment no es mou en tot l'any d'un petit territori (5).

GAMARÚS (*Strix aluco*).

Tot i que no ha estat citat per cap de les persones a qui hem demanat informació sobre aquest terra, i nosaltres no n'hem pogut detectar la seva presència, el gamarús és molt possible que nidifiqui dins el terme de les Borges.

Les seves preferències en hàbitat són els boscos, però també nia en construccions humanes com campanars, masos. . . - envoltades d'arbres (1).

La zona de les Borges i els seus voltants és qualificada com de cria segura (2).

La seva població és la més estable d'entre tots els rapinyaires (4,5), i pot arribar a densitats inferiors a 1 parella / km², com en el cas de la Serralada Prelitoral del Vallés -boscos d'alzina(5).

A MODE DE CONCLUSIÓ:

Es decebedor veure, tant sovint, com desapareix una part del patrimoni comú que, per llei, és protegit. Els rapinyaires són l'últim escalafó de la cadena tròfica, i per tant, els més especialitzats en mantenir l'ecosistema en permanent equilibri. L'Home, l'animal superior de totes les espècies,

sembla no assumir la seva posició que, per evolució, li ha estat assignada: l'hereu de la millor casa!

Les Borges ha contribuït, com a llogarret d'aquesta Mediterrània súper explotada, al desequilibri mediambiental, i com no ornitofaunistic, com qualsevol dels pobles del voltant.

Si ens preguntessin quines mesures manquen per incidir positivament en la presència d'aquestes meravelloses aus a la nostra vida necessitaríem cinc fulls més per a explicar-ho. No és la intenció d'aquest treball fer una anàlisi profunda per assenyalar-les però no ens podem estar tampoc d'anomenar una sèrie de factors, que creiem, causants d'aquestes desaparicions.

Primerament cal anomenar la cacera il·legal. Els rapinyaires estan tots protegits per la Llei, i per obtenir un permís d'armes no es demana ni la més mínima coneixença de les espècies que són protegides. A les Borges hi ha un centenar llarg d'escopetes, i ni una Bola àrea de protecció i refugi permanent, on s'hi pugui estar tranquil (a excepció, com hem dit, d'alguns prestatges de televisió). En segon lloc cal assenyalar els canvis profunds que ha sofert l'agricultura en les últimes dècades, introduint tractaments químics de molt dubtosa eficàcia. Tanmateix la crisi del sector de l'avellana sembla, si més no, afavorir la població de rosegadors i, alhora també, hauria d'afavorir la de rapinyaires, si els altres factors no tinguessin importància.

En tercer lloc, les tallades d'arbres no hem tingut mai en compte les possibilitats de nidificació d'aquestes espècies. Els arbres vells, tant per l'alçaria com per la quantitat de forats naturals que ofereixen, són ocupats preferentment per aquests ocells. Ni als boscos ni al medi urbà es té en compte la importància de mantenir els arbres madurs, encara que només sigui perquè algun pugui morir de vell.

En cinquè lloc, la tranquil·litat que volen algunes espècies també es veu alterada per la pràctica del trial en la zona dels Pedrets, els Codolars i el Vedat.

Els abocadors d'escombriaires, en sisè lloc, són un dels rebosts preferits dels carnívors, ocells rapinyaires i mamífers, ja que hi troben rosegadors en quantitats elevades. En el cas de les Borges cal aconsellar l'Ajuntament que no faci ús de raticides ni d'altres productes d'origen químic per eliminar les rates de l'abocador, (era farà un any hi havia, més que menys, una cinquantena de rates; avui no en queda ni una). Els animals del capdamunt de la cadena tròfica acumulen els productes tòxics que reben dels animals predats i s'estan donant moltes marts per enverinament i casos d'infertilitat per aquesta causa.

Encara som a temps de rectificar la nostra superba ambició d'espècie dominant. Caldrà, si més no, empetitir, adonar-nos que som part d'un medi. Un medi maltractat, del qual desconexem i menys valorem, massa sovint, la incidència de molts dels nostres acres. En una quarantena d'anys hem minuet d'una manera exagerada l'herència que a nosaltres ens tocava traspasar.

"La ciència s'ha encarregat de desfer la visió de la natura entre bons i dolents: no és possible catalogar els éssers vius segons el seu grau de noblesa o perversitat, car aquesta distinció només existeix en la ment humana" (8).

REFERÈNCIES:

- (1) DOMINGO, M. (1988) *Els Ocells del Camp de Tarragona*. Ed. Centre de Lectura. Reus.
- (2) MUIVTANER, J. , FERRER, X. , MARTINEZ-VILALTA, A. , i altres. (1983). *Atlas del Ocells nidificants de Catalunya i Andorra*. Ed. Ketres. Barcelona.
- (3) ARROYO, B. *Parejas reproductoras de àguila perdicera en España (1990j*. Revista Quercus. Núm. 70, pág. 17. Desembre de 1991. Madrid.
- (4) BERENGUER, J. i altres. (1988). *Catàleg dels Ocells de les Muntanyes de Prades*, annex 2 inclòs dins "La Natura i l'home a les Muntanyes de Prades". Ed. Centre d' Estudis de la Conca de Barberà Montblanc.
- (5) FERRER, X. , MARTINEZ-VILALTA, A. MUNTANER, J. (1989) *Ocells Volum XII de "Història Natural dels Països Catalans"*. Ed. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- (6) PETERSON, R. , MOUNTFORT, G. , HOLLOM, P.A. D. (1987). *Guia dels Ocells dels Països Catalans i d'Europa*. Ed.Omega. Barcelona.
- (7) CULT, J. , RIERA, S. , SOLA, E. (1989) *Les Egagròpiles*. Ed. Eumo. Barcelona.
- (8) SEGARRA, D. (1955) *Rapinyaires a Catalunya*. Ed. Abadia de Montserrat. Barcelona.
- (9) JOVE I HORTONEDA, Ferran.(1983). *Guia de Les Borges del Camp*, pág. 88: " Societat de Caçadors" . Ed. Institut d' Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Tarragona